

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

Твердохліб О.Д.

Україна, м. Запоріжжя Запорізький національний технічний університет

В сучасному суспільстві спостерігається тенденція широкого розповсюдження поза сімейних ціннісних орієнтацій, засобів самореалізації в усіх галузях життєдіяльності, в тому числі й сімейних. Це виражається в тому, що на теперішній час велика кількість людей має потребу в тих цінностях й об'єктах, які б замінили сімейні [6].

М. С. Мацьковський основні функції сучасної сім'ї доповнює наступними: господарсько-побутовою, соціально-статусною, емоційною, сексуальною, сферою первинного соціального контролю, сферою духовного спілкування.

Деякі автори виділяють специфічні і неспецифічні функції сім'ї. Згідно А. Г. Харчева, специфічні функції сім'ї впливають із сутності сім'ї та відображають її особливості як соціального явища, тоді як неспецифічні функції - це ті, до виконання яких сім'я виявилася змушеною або пристосованою за певних історичних обставин. Специфічні функції сім'ї, до яких належать народження (репродуктивна функція), утримання дітей (екзистенційна функція) та їх виховання (функція соціалізації), залишаються, на думку автора, при всіх змінах суспільства, хоча характер зв'язку між сім'єю і суспільством може змінюватися в ході історії [7].

Неспецифічні функції сім'ї, пов'язані з накопиченням і передачею власності, статусу, організацією виробництва і споживання, відпочинку і дозвілля, з турботою про здоров'я і благополуччя членів сім'ї, зі створенням мікроклімату, що сприяє зняттю напруг і самозбереження. Всі ці функції відображають історичний характер зв'язку між сім'єю і суспільством, розкривають історично минущу картину того, як саме відбувається народження, утримання та виховання дітей у сім'ї. В окремі історичні періоди сім'я виконує всі або майже всі вищеназвані функції, в інші періоди частина з цих функцій бере на себе держава.

Г. Навайтис в якості найбільш важливої особливості функцій сім'ї виділяє комплексність. Кожна потреба, яку задовольняє сім'я, може бути задоволена і без неї, але тільки сім'я дозволяє задовольнити їх в комплексі, який у разі збереження сім'ї не може бути роздроблений або розподілений між іншими людьми. Таке розуміння функцій сім'ї, на думку автора, дозволяє обгрунтовано відокремити сім'ю від інших,

схожих на неї за деякими ознаками малих груп (наприклад, пар, що підтримують постійні сексуальні відносини) [5]. Той же автор, виходячи із сімейних функцій, перераховує кілька груп потреб, що задовольняються сім'єю: потреби, пов'язані з батьківством і материнством, потреби, пов'язані з створенням і підтримкою деяких матеріальних умов життя сім'ї, і потреби у фізичній і психічній інтимності.

Згідно з теорією поколінь люди, яким зараз 17-25 років – це представники покоління Мережі (покоління У), дорослішання яких відбувалось в загальному інформаційному просторі Інтернету в умовах інтенсифікації міжособистісної взаємодії. Вони вільні, розкуті, впевнені у собі, гарно володіють комп'ютерними програмами, легко спілкуються з однолітками на різних мовах у віртуальному та реальному режимах, мають можливість вчитися та відпочивати за рубежом. Цінності молоді сучасного українського суспільства близькі до цінностей усіх молодих людей світу цього віку: впевненість у собі, свобода, легкість у спілкуванні; позитивність, комунікабельність, творчість, задоволення, негайна винагорода, гнучкість [1].

Зміна соціальних умов, зміна суспільних ціннісних орієнтирів ведуть до того, що механізм відтворення ціннісних орієнтацій перестає буди ведучим, поступаючись адаптаційним механізмам. Динаміку цього процесу можна простежити через аналіз індивідуальної системи цінностей особистості [6]:

- збереження колишньої ціннісної системи суб'єкта, не дивлячись на суспільні зміни, які відбуваються. Сформована в процесі минулого досвіду індивідуальна система ціннісних орієнтацій слугує фільтром для ціннісної інформації, яка поступає ззовні;

- розлад індивідуальної системи цінностей. Стан, який означає індивідуальний ціннісний вакуум, стан відчуження;

- розвиток – такі зміни в ціннісно-орієнтаційній системі особистості, коли збагачується внутрішній зміст ціннісних орієнтацій за допомогою механізму адаптації до соціокультурної сфери, яка постійно змінюється (Гаврилюк).

Сімейні цінності – це позитивні й негативні показники значущості об'єктів, що відносяться до заснованої на єдиній сумісній діяльності спільноти людей, пов'язаних узами шлюбу-батьківства-спорідненості, у зв'язку із залученістю цих об'єктів у сферу людської життєдіяльності, інтересів, потреб, соціальних відносин [3].

Класифікація сімейних цінностей витікає з визначення сім'ї, їх можна розділити за елементами зв'язків усередині сім'ї. Виокремлюють три групи сімейних цінностей: цінності, пов'язані із шлюбними стосунками; цінності, пов'язані із батьківством й

цінності, пов'язані із спорідненістю. Серед цінностей спорідненості можна віднести цінність наявності родичів (наприклад, братів та сестер), цінність взаємодії й взаємодопомоги між рідними, цінність розширеної чи нуклеарної сім'ї.

Трансформація сімейних цінностей знаходить свій вираз в наступних процесах:

1) високий рівень розлучень, зростання позашлюбної народжуваності призвело до збільшення числа неповних сімей;

2) знизився життєвий рівень – погані житлові умови, низький рівень сімейного бюджету – безробіття;

3) формується нуклеарна сім'я, послаблюються сімейні зв'язки, зростає смертність;

4) знизилась покупова здатність сім'ї – погіршення здоров'я (особливо дітей);

5) надмірна зайнятість й нервові перевантаження батьків призводять до зниження якості сімейного виховання, до загострення конфліктності – стресі, депресій.

Основними принципами формування сімейних цінностей є:

1. Принцип емоційно-ціннісного відношення до сім'ї, її традицій, звичаїв, образу життя й виховання дитини, реалізація якого дозволяє сформувати у молоді уявлення й поняття про ідеальну сім'ю й сімейне життя, сформувати в їхній свідомості образ «Я-майбутній сім'янин» як ціннісний орієнтир створення своєї сім'ї.

2. Принцип індивідуально-особистісної психолого-педагогічної підтримки молоді, спрямовану на здійснення сприяння й допомоги юнакам та дівчатам у свідомому формуванні їхньої готовності до сімейного життя й виховання відповідального батьківства, а також допомога в рішенні індивідуальних проблем.

3. Принцип толерантної взаємодії усіх суб'єктів виховного процесу, орієнтований на поважне відношення й прийняття іншого незалежно від етнічних, релігійних чи гендерних характеристик, що відтворює активну соціально-ціннісну позицію й внутрішню готовність особистості до ефективної міжособистісної взаємодії з людьми.

Сім'я – це, насамперед, тривалі стосунки, що ґрунтуються на турботі і відбуваються у загальному просторі. Такі взаємини можуть реалізовуватися як у рамках традиційної сім'ї, так і за її межами, наприклад, у дитячих будинках, інтернатах тощо. Тривалість стосунків означає як тривалість у часі, так і стійкість до різних життєвих труднощів. Наявність сімейних цінностей, почуття приналежності до сім'ї, сімейна згуртованість підвищує рівень її стресостійкості, так як наявність спільних цінностей й цілей сприяє виникненню ресурсів (в окремої людини, у сім'ї й у співтоваристві),

відкритістю спілкуванню (комунікації) у сім'ї. Досвід подолання важких ситуацій стає сімейним ресурсом.

Турбота є головною складовою сімейних стосунків. Турбота – це поведінка, спрямована на підтримку або відновлення будь-якого елемента, що входить до складу життєвого світу, при цьому турбота про себе, про інших людей і природний світ пов'язані між собою і утворюють своєрідну «сітку». Другою складовою сімейних стосунків є добровільно взятий на себе обов'язок бути у цих стосунках. Третьою складовою виступає «близькість», що передбачає докладне знання один про одного, особливе знання, що є характерним тільки для сімейних стосунків [2].

Таким чином, шляхи рішення проблеми сімейних цінностей лежить не стільки у вдосконаленні системи державної, сімейної, молодіжної політики, скільки у рішенні фундаментальних питань сучасного суспільства.

Література

1. Артюхина Л. В. Жизненные и профессиональные ценности поколений – основа корпоративной культуры компании в условиях кризисов и конкуренции / Л. В. Артюхина // Современные гуманитарные исследования. – 2011. – № 5. – С.179-183.
2. Васильченко О. М. Репродуктивна поведінка особистості. Соціально-психологічний аналіз : монографія / О. М. Васильченко. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2013. – С.276-277.
3. Гаврилюк В. В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации : поколенный подход / В. В. Гаврилюк, Н. А. Трикоз. – Электронный ресурс. Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/data/611/119/1217/011>.
4. Куминова Л. А. Роль социально-культурных институтов в формировании семейных ценностей / Л. А. Куминова. – Электронный ресурс. Режим доступа : <http://www.altgaki.org/org/op/241-2010-02-01-17-26-16>.
5. Навайтис Г. Семья в психологической консультации / Г. Навайтис. – М. : Московский психолого-социальный институт, 1999. – 224 с.
6. Шнуренко Т. И. Ценностные ориентации студенческой молодежи как результат межпоколенной преемственности / Т. И. Шнуренко // Автореф. к. психол. н. – Курск, 2009. – 19 с.
7. Харчев А. Г. Современная семья и ее проблемы / А. Г. Харчев, М. С. Мацковский. – М. : Статистика, 1978. – 224 с.

Твердохліб Олена Дмитрівна; «Трансформація сімейних цінностей молодого покоління»;

Україна, м. Запоріжжя; студентка Запорізького національного технічного університету;

Тел. 0996279980; E-mail: flaveya@mail.ru